

Mé potulky severočeským krajem

To se tak stane, že vás osud zavěje, kam ani nechcete a nezbytí vás dovede do míst, která jste nikdy netoužili navštívit. Je to dnes nachlup rok, co bydlím v bezvýznamném severočeském městyse na úpatí Českého středohoří. Městečko ničím nevyniká, nemá žádné památky ani významné rodáky. Když zde před pár roky zavraždili katolického faráře, město mu věnovalo obrovskou bronzovou tabuli s poprsím, bezpochyby šťastno, že asi tak po šedesáti letech octlo v novinách; počítám, že naposledy tam bylo v roce 1938, kdy se hodně psalo a debatovalo o demarkační linii pro odtržení Sudet.

Kde je farář, musí být i kostel, a ten tu je, dokonce čtyři: Ohromná katolická asi goticko-něco-po-haluzna, neforemná, skoro bez oken, uvnitř s několika barokními oltáři a vcelku důstojným vnitřním vybavením; ovšem také novým farářem, který je – jako přemnozí v Litoměřické diecézi - z Polska a jeho schopnost komunikovat s kýmkoli mimo sakristii (myšleno metonymicky) je nulová (a nemyslím tím pouze obcovací řeč). Nikdy jsem ho neviděl v obchodě, na ulici, na žádné veřejné akci. To by snad stačilo.

Pak tady máme velký evangelický kostel se špičatou věží. Nepochybně byl německý, luterský, takže od války nefunguje. Ale oproti mnohým podobným kostelům zde na severu mu aspoň nehrozí devastace, sídlí v něm městské muzeum, které prý prezentuje hlavně granáty, jež se svého času dokonce průmyslově těžily v jednom kopci hned za městem, takže toho kopce dnes už půl vytěžili a vypadá jako vykotlaný zub. Napsal jsem „prý“, poněvadž mi v tomto případě chybí autopsie: Je mi z principu protivné navštěvovat domy boží proměněné v muzea (asi mi pořád leží v žaludku ty sovětské „muzeji atěizma“). Hned o kousek výš proti němu je jedna z jediných dvou hezkých nebo pozoruhodných věcí v T. – dadaisticko secesní dům, nepochybně ovlivněný lidovou uměleckou básnivostí. Tou druhou stavbou je barokní kaple na křižovatce u starého hřbitova, vlastně jen několik domů od mého bydliště. Má krásné uměření, spíše ranně barokní proporce, jen nepatrně, ale půvabně deformující základní obdélníkové tvarosloví.

A pak je tady ještě evangelický sbor, co do lidské sešlosti poměrně živý, avšak strašně zastrčený – sám jsem ho hledal asi měsíc. Je na takovém vystrkově spolu s hasičárnou a nyní již zbořenou sokolovnou, což je výtečné místo k parkování kamiónů a shromažďování všelijaké neřesti. Sama stavba taky už leckde puká ale – má apsidu!

Městečko má poměrně slušné „občanské vybavení“. Čtyřem kostelům kontrují čtyři hospody – pravda jen jedna, ve které se vaří a občas se to dá i jíst, a jedna se dokonce po kuřáckém zákoně dobrovolně zavřela a přeměnila na „veřejně nepřístupný klub“. Jsou tu dva vietnamci: ten lepší ale teď zavírá a stěhuje se, zůstane tu ten špinavější. Pak pekárna s prodejnou – ty výrobky za moc nestojí, ale je příjemné, když tady po večerech rozvání. Dále drogerie, pošta, (velké a dobré) železářství, malé elektro, lékárna(!), květinářství (!) a masna, která má ale otevřeno jen několik dní v týdnu.

Městečkem protéká říčka, spíše však potůček s příšerným jménem - (viz tajenka přiložené křížovky), u jejíhož pramene pár kilometrů nad městečkem jsem byl. Je tam barokní kaple a kdysi se tam prý dokonce pořádaly poutě! Nebylo by to ošklivé místo, kdyby nebylo v současnosti celé obšancované jako „vodní zdroj“ všelijakými ploty a přehradami, jakkoliv efekt to prakticky nemá – viz níže.

Obyvatelé městečka, pokud nepracují ve fabrikách, kterých je v okolí opravdu hojně a zbohacují naše vjemy v oblasti optické, čichové i chuťové (voda se díky cementárně nedá pít), a nedojíždějí do nich, vybaveni jsou osobními auty, autobusovou zastávkou a burácivými motocykly, již od pěti ráno, se zabývají hlavně zahrádkařením a zemědělstvím. I dají se tu viděti obrázky, jakých dávno jinde nevidati: Například celá rodina nasáčkovaná na „ještěrc“ (to je takový ten zahradní traktůrek se třemi koly ovladatelný pouze dvěma tyčemi, které vychylují celý motor s předním kolem), pán světa pyšně u řidítek, za ním na korbě naštorc lepší polovička případně doplněná ještě o dítka či psa; a vše se to s ohromným rachotem řídí patnáctikilometrovou rychlostí vzhůru ke Košťálu.¹

Košťál je ovšem nádhera. Typický strmý čedičový kužel, jakých je ve Středohoří spousta, ovšem korunovaný i poměrně pěkně zachovaným hradem, kam může vylézt kdokoli, komu na to stačí nohy a dech (mně zatím ano) a může vlézt kamkoli, kam má odvalu. Navíc jsou pod ním nejrůznější strmé rokly a kamenné útvary, které vypadají tu jako dvojice lidí či stromů, tu jako pastýř či čert. Ty bych taky rád prozkoumal, ale chce to mít dobré boty a někoho, kdo mě pak snese dolů. Pod ním se táhne písmo rozsáhlých zahrad, často i s chatou nebo usedlostí. Některé jsou Foglarovsky rozpadlé a sady romanticky zpustlé, ale na jiných by člověk asi žil mnohem raději než dole v obci, jakkoli ty níže položené určitě trpí hlukem z polodálnice, která je i s Košťálem od městečka odděluje. Ta se dá podejít jen na dvou místech: jedním poměrně dlouhým tunelem a pak u malebné horní železniční zastávky.

S železnicí se to má v T. takto: Městečko leží na takzvané *švestkové dráze*, tj. trase Lovosice – Čížkovice- Obrnice- Most, kterou potkal lepší osud nežli její podhorskou kolegyni *kozí dráhu* (Děčín – Oldřichov u Duchcova; tu a její žalostný stav jsem poznal na výletě do Krupky, viz ↓), neboť ji koupila firma, která má navíc dost co do činění s drahami a drážním podnikáním a vypíčkala ji do úžasného stavu. Nedošlo k žádnému masovému bourání malebných starých budov, a k estetické devastaci, kterou při svých „evropských modernizacích“ trati tak neblaze proslula státní agentura SŽDC, i když někde se i zde muselo něco strhnout. Zato koleje jsou jako z cukru, svítí bílým štěrkem, tři nácestné stanice na trase (jednou z nich je dolní nádraží v T.), kde by bylo výhledově možné křížování, jsou úžasně vybavené automaticky stavěnými výhybkami a světelnými návěstidly pro všechny koleje (!), navíc zde také malým informačním panelem na nástupišti (kdeže by takový byl třeba v Litoměřicích!), který pilně ukazuje příští vlak, i s datumem, neboť pokud přijdeme na nádraží v pondělí, musíme si na vlak počkat pět dní. – Kraj nezadotoval veřejnou dopravu, a tak jezdí jen tři páry vlaků o víkendech ☹

A železnice je také vhodné spojení s krajem, který jsem slíbil popisovat, a místo toho se neustále vrtím a vrtám v tomhle nezajímavém městečku. Rozhodně je příjemnější než místní zelené autobusy, které sice jezdí na minutu přesně, a pokud hledíte být do sedmi doma, tak i relativně často, ale také vám na minutu přesně odjedou, i když – jen mírně! – zpožděný vlak již vjíždí do stanice v L. A také absolvovat s nimi cokoliv nad minimální vzdálenost 7km do Lovosic je hrozivý hazard vůči vašemu vnitřnímu organismu; celou cestu Mostu pak považujte za srovnatelnou se starokřesťanským mučednictvím. Rozleťme se tedy po kolejích motoráčku – bzum a bum –do nejdivočejšího kraje v republice.

1 Kdo by si to nedokázal představit, může se podívat na podobnou scénu v Menzelově/Hrabalově filmu *Slavnosti sněženek*.

Pro ty, kdo by se třeba chtěli také rozletět, a nejen mezi písmenky této zprávy, podotýkám, že motoráček nevyjíždí z T., ale pochopitelně z Lovosic, což je menší železniční uzel na pradávné (1850) Pražsko-drážďanské dráze (později trať Praha-Podmokly, nyní Praha - Děčín –Bad Schandau). Z Prahy je to do Lovosic docela nuda, když nepočítáme kaňon dolní Vltavy (to je ovšem ještě zcela pražský region), Říp a Roudnici. Ale ty, i když jsou nominálně také v Severočeském kraji, sem nepočítám. Roudnice je úžasné kulturní město, ale severočeské ani náhodou. (Taky kostelně patří pod Prahu a ne pod velmi blízké Litoměřice.) Zato za Lovosicemi projíždí vlak na Ústí úžasně malebnou soutěskou zvanou vznešeně Porta Bohemica i i samotné Ústí je docela hezky situované. Dál už je to kapánek horší a začíná se projevovat typická sudetská zpustlost. Tímto směrem mé cesty ale zatím většinou nemířily, ale na druhý konec motoráčkové trati, do Mostu a dále, kde se nalézají ty skutečné severní Čechy – kraj elektráren, dolů, výsypek, neurčita a spouště. Všechny tyhle atributy krajiny začnou být vidět, když vylezeme na některý z vysokých kopců Středohoří, nebo se promotáme až na jeho konec.

Můj popis tohoto kraje bude útržkovitý, poněvadž jsem zatím zdaleka neprošel ani neprojel vše, co bych chtěl. Přesto se mi začíná rýsovat určitý celkový obrázek, který bych zde uvedl nejprve. Tak tedy

Severní čechy –

- krajina

Severní Čechy se prakticky celé rozkládají mezi dvěma horskými pásy (které k nim také nepochybně patří): Mezi malebným a velmi charakteristickým **Českým středohořím**, které však není všude souvislým horským pásem; tak vypadá pouze z dálky, pokud jsme u něho blízko nebo přímo uvnitř něj, vidíme, že jsou to vlastně jenom tu řidčeji, tu hustěji naseté strmé čedičové sopečné vrchy a mezi nimi je stále dost „průchodů“ kudy se jejich pásmo dá zdolat bez nějakého závratného stoupání; a mezi táhlými Krušnými horami, které jsou jako celek mnohem méně malebné a zatím také zatím mimo můj akční dosah. Oba tyto pásy jsou také ze Severočeské pánve skoro vždy dobře vidět, poněvadž oblast mezi nimi není vlastně ani příliš široká. Na západě se však rozšiřuje, jak postupně mizejí čedičové vrchy Středohoří, a otevírá se do Poohří, což je vlastně takový zapomenutý kraj; jakési Polabí bez Labe; takřka absolutní rovina s vískami, městy a městečky, v nichž se nic neděje, a počítám, že budou asi dosti podobná T. Dále na západ se pak zdvihají Doupovské hory a zvrásněná krajina Postřelí; to už je ale jiný kraj, nejen nominálně (Karlovarský a Plzeňský) ale i fakticky, neboť to jsou už pravé opuštěné Sudety.

Ve vlastních Severních Čechách je krajina zvláštní, vlastně jakoby není; chybějí jí ty běžné struktury, na něž jsme zvyklí. Nejjednodušeji se utváří krajina v horách: Její charakter je dán průběhem horských údolí a na jejich dně a podle vodních toků se také koncentrují veškerá sídla, často nesmírně táhlá. Na vysočinách a pahorkatinách bývají zase směrodatným prvkem lesy (také lesnaté hřbety a lesnatá údolí), které oddělují jednotlivá sídla i jejich větší seskupení. A v rovinách zase vzniká takřka pravidelná síť sídel (může být hustší i řidší), která jsou pospojována cestami, nyní i silnicemi, prakticky každé s každým, neboť, kromě velkých řek tu neexistují přírodní překážky. V Severních Čechách neplatí ani jedno z toho. Severní Čechy jsou organizovány podél *dopravních koridorů* a často bývají průchozí jen v jejich směru. Mimo ně existuje jen dvojí, nebo možná trojí typ krajiny:

Nejčastější jsou neurčité mladé březové a lískové háje, na hezcích místech protkané loučkami – a velice pusté: Takto se prozrazují staré, rekultivované výsypky. Na vlastních místech dolů bývají rybníky a koupaliště, které často svými exotickými názvy (třeba „Leontýna“) prozrazují i název

původního dolu. Po důlním zařízení a stavbách není ovšem na těchto místech už ani památky, a pokud se město o tyto lokality pěkně stará, mohou tam vznikat i docela příjemná místa. Mladší haldy jsou pak většinou zarostlé nepřístupným a neprůhledným houštím mladého porostu.

Pak jsou tady samotné funkční doly a lomy (nejen uhelné!, se svými výsypkami, odvaly a odkališti.). K těm se dostaneme mnohem hůře a není ani mnoho míst odkud by byly pěkně, přehledně vidět. Vysvětluji si to tak, že jsou jednak – pokud už fungují delší čas – obklopeny rekultivovanými pásy, jejichž zeleň je zakrývá, a dále také tím, že se na ně vízí další průmyslové a poloprůmyslové (například elektrárenské areály), což jsou – samozřejmě včetně dolů samých místa ohrazená a nepřístupná a je potřeba speciálního umu, aby tam člověk vnikl. Na mapě jsou to pak velká bílá místa (speciálky v nich aspoň naznačují známými zubatými čarami průběh jejich stupňů či pater, Ale i když se dostaneme na dohled od nějakého živého lomu, či dolu, člověk zůstane stát jaksi v rozpacích: Je to jen rozsáhlá šedivá masa, ve které sotva postřehneme nějaké nerovnosti, ale jako celek vůbec není strukturovaná, nedává žádný smysl. Ano je to Mordor: totální zničení přirozenosti, popření jejího stvořitelského – nebo chcete-li evolučního díla. Nejde o to, že by doly krajinu hyzdily jako třeba dálnice či tovární a speditérské haly, či známá „sídlíště naležato“: Ony ji zcela anihilují. I industrializovaná krajina – například Kladensko či Jablonecko, může být zajímavá a člověk v ní může sledovat zvláštní propletence útvarů přírodních s umělými – hor s viadukty, lesíků s vlečkami, továren s potoky apod. Ale povrchový důl z toho neponechá vůbec nic; nedá se pod ním ani vytušit původní skladba údolí a vodních toků, neřkuli cest a sídel.

A pak už (ve vlastních severních Čechách – nemluvíme o jejich nížinaté části a o vískách Středoohoří) zbývá už jen jeden typ „krajiny“, a tou jsou města. Záměrně mluvím o městech, nikoli o sídlech, poněvadž vesnice jako takové zde prakticky neexistují: Buď plynulou hustou zástavbou splynuly s nejbližším městem, nebo byly zničeny povrchovými doly, které se, jak známo, během let stěhují, takže úspěšně požirají další a další a nyní už požraly prakticky všechny. Města doly někdy také olizují, ba okrajují (V Duchcově si urvaly zámecký pavilón) a v dobách normalizace si troufaly i na celé jedno velké město. Návštěvu Mostu, a to jak zbytku jeho staré části s přesunutým kostelem, tak nového Mostu, ovšem každému vřele doporučuji, je to úžasný studijní materiál. Zbyla tedy pouze města, a díky zmíněnému aglomeračnímu splývání jsou to prakticky všechno města střední až velká. Je jasné, že každé město má svůj specifický charakter, přesto něco společného severočeská města, myslím mají: Je to jednak jejich nekoncentrovanost (nemají žádný městský střed – to ostatně ale bývá u horních měst v každé době – takové je i Kladno, nebo třeba Kutná Hora!) a rozptýlenost, čili často obsahuje jakoby více jader. Pak také jsou všude silně prorostlá zčásti živým, zčásti upadajícím nebo upadlým průmyslem. A samozřejmě, poněvadž jde o města větší až velká, nesmějí u žádného z nich chybět jejich moderní atributy: dálnice a obrovské supermarkety. Dále velké volné plochy, které mají města k dispozici po zaniklých dolech, je často vedou k budování zábavních parků, rekreačních ploch, obrovských koupališť a zoologických zahrad.

- příroda

Nejsem velký znalec přírody, a už vůbec ne té její části, která se hýbe a nedá se tudíž pořádně prohlédnout, tedy fauny. Tato část bude tedy velmi stručná. Nížinné Polabí a Poohří jsou silně zemědělské oblasti, s mizivým podílem porostů nezemědělského druhu. Někde, jako na svazích okolo T. najdeme částečně zplanělé sady, které pak plynule přecházejí do listnatých lesů Středoohoří, v nichž jsou samozřejmě také hezká místa, ale bývají v určitých ročních obdobích dost zamořené různými breberkami, které poutníkovi dost ztrpčují život. Některé strmé kopce Středoohoří jsou i holé, což

působí zvláštním dojmem – nejbližší takový zde je Sutomský vrch. Na sever od Středohoří pak se už prostírají jen zmíněné nekultivované rekultivované houštiny, nebo taková zvláštní směs (již poněkud kulturnějších) lesíků a luk. Na polích v podhůří Středohoří vidět často dost zvěře. Na mé zádumčivé cestě z Hrobu do Duchcova mě zase provázal svým vábivým svistem vysoko letící dravec, snad jestřáb? Celkově mi však přišla třeba ptačí fauna Prahy, když jsem bydlel za zdí Vojanových sadů, rozmanitější než zdejší. To je ale jen můj laický dojem.

lidé

jsou v Severních Čechách nesporně drsnější a jako celek uzavřenější a méně přátelští, než v jiných částech republiky. Vzpomínám si, jak jsem se cítil mile a přátelsky, když jsem se před šesti lety stěhoval z Prahy do Kutné Hory, jak lidštější a přátelštější mi tamější lidé připadali oproti anonymním Pražanům. Zde bych dal naopak přednost jim, tedy alespoň takové té jejich velkoměstsky civilizační, „kavárensko- intelektuálně –konzumentské“ vrstvě. Všude ovšem jsou lidé přátelští a srdeční a také vyslovení hajzlové, ale co se zde snažím podchytit, je jakýsi celkový „standard“, takový typ chování a přístupu, jaký nikoho v dané lokalitě nepřekvapí a ten je tady nepochybně chladnější a uzavřenější. Lidé se hodně izolují; zavírají se do svých domů za stažené okenice a mimo ně se pohybují ve svých autech s burácivými spalovacími motory, pohříchu laciných starších typů, což dohromady vytváří pozitivní zpětnou vazbu: před takřka nepřetržitým burácením, které se rozléhá celou krajinou – nepřeháním; hlavní silnice akusticky ovlivňuje krajinu v pruhu pět až deset kilometrů a jedna motorka má efekt ještě dalekonosnější – lidem nezbývá nežli se utéci za zavřené okenice a zatažené záclony.

Dále mám také pocit, že jsou agresivnější – a netýká se to jen mužské populace, která vyniká povšechně vyšší agresivitou. Zažil jsem tu i matky útočící na učitele (ano, to je i jinde, ale tady je to taky jaksi „standard“) a pak je tu ještě jedna očividná agrese kolektivní: „Na cikány...!“ To kdyby tady někdo zavelel, nikdo by se nerozpakoval, ale chopil se klacku, hole či čeho a šel by demonstrovat svoji frustraci. Když děcka někde něco rozbijí: „To udělali cikáni“. Když jsem se sháněl na nádraží v Obrnicích po místě, kde bych usedl (není to žádná malá stanice, svým způsobem dokonce „uzel“) výpravčí mi to vysvětlila: „Pro koho? Pro cikány?“ A nemusím ani dodávat, jak jsem pochodil v jiné lokalitě, když jsem se sháněl po záchodech (Aby je cikáni. po... ?!) Tak má zároveň lid tohoto kraje velice užitečnou a pohodlnou výmluvu, aby nemusel věci dávat do pořádku, a každý jednotlivec pro to, aby nemusel sloužit druhým třeba i podle povinností své profese a povolání.(Němčíně v sousední L. jsem byl příjemně překvapen, že měšťanosta - viděl jsem ho: vypadá nafous jako zbohatlík z devadesátek, co jezdí na hony a staví si někde to podnikatelské baroko – dal po celém městě rozmístit a pozavěšovat květináče překypující zelení a že dokonce zjednal lidičky s kropícím autíčkem, kteří je objíždějí a starají se o ně.)

Po tomto exposé již asi nikoho nepřekvapí, když sdělím, že veřejných činností tu není. Pokud někdo z movitějších místních něco slaví, odbude se to ožiračkou u ohně na zahradě; sem tam rachejtle. Podobný charakter mají i skrovníčké veřejné akce, pokud se vůbec pořádají. Je příznačné a až komické, že jedinou kulturní akcí v L., která si zaslouží toto pojmenování za celý rok je folklórní festival, který však nepořádá město, ale – místní Mad'ari; mají totiž nesmírně agilní kulturní spolek. Tak trochu mi to připomíná dávný studentský krátký film *Přišel k nám Old Shatterhand*, kdo byste ho náhodou znali.

Tím jsme zároveň pojednali ráz kraje po straně kulturní, a ten je vskutku tristní: Není tu po kraji rozestých výtvarníků (narazil jsem na ně až v Kadani), ochotnických spolků a zpěváckých sdružení

a mám pocit, že ani touhy po vzdělání. Kariérychtivá mládež směřuje sama sebe podle ambičního gradientu po stupnici Litoměřice – Ústí – Praha. Zájem o minulost a tradice je rovněž nulový. S ním to ale není valné ani jinde po republice, i když třeba hned v sousedních Sudetech je dost veliký. Je to asi pochopitelné: pusté Sudety přímo provokují k tomu klást si otázky po lokální minulosti. S tím souvisí asi i delikátní otázka po míře autochtonnosti obyvatel. Tu jsem se zatím neodvážil zde nikomu položit. Já jsem arcitř přišelec naprosto čerstvý, ale nevím, jak je tomu u sousedů: mají zde svůj domek po jednu, dvě generace? Víím tolik, že T. byly národnostně smíšené a určitě velká část obyvatel musila po druhé světové válce odejít. Kdo jsou ti „staří“ a kdo ti, co přišli na místo vyhnaných Němců? Mají tyto dvě skupiny obyvatel odlišné osobní charakteristiky? Do toho jsem zatím vůbec nepronikl.

S touto kulturní ubohostí ovšem velmi kontrastuje vyspělost *civilizační* (o rozdílnosti, ba protikladnosti těchto pojmů viz <http://andresius.pise.cz/34-socialni-trojclennost-jakozto-jednota-tri-pohybu.html>) ve které kraj nijak nezaostává za dalšími částmi země. O obchodním vybavení T. jsem ostatně už psal. A velké supermarkety jsou zde jako všude, po větších vesnicích dokonce fungují pošty (alespoň na pár hodin denně). Ve městech a městečkách jsou bankomaty a obchody všech běžných druhů. Trochu horší je to s veřejným stravováním. Ani ve městech nenajdeme moc hostinských zařízení, kde by se vařilo. Zato máme v L. kromě dvou „lidských“ pizzerií „přes ulici“ a jedné stabilní, dokonce automat na pizzu! – To jsem ještě neviděl ani v Praze.

Po celém kraji, prakticky v každé vesnici také nalezneme lokální připojovatele, co lidem zprostředkují internet. (Já mám ovšem tu smůlu, že můj dům uprostřed T. takřka utopený – zatím ne doslova, neboť jsem říčku M. při povodni ještě nezažil – žádný internetový signál nemá, ba i rozhlas se tu chytá velice těžce.)

-stavby

O struktuře sídel v Severočeském kraji jsem napsal už výše. Ve vesnicích nížinaté části, kde bydlím já, se vesnické stavby nijak neliší od podobných po celém Česku: Jsou to domky, některé malé, jen přízemní, některé přestavěné do podoby až dvoupatrových, sem tam honosnější budovy nejspíše prvorepublikového nebo ještě staršího původu, největší budovou, někdy z dálky viditelnou, ve vesnici bývá škola. Také skoro všude ve větších obcích nalezneme několik paneláků, čili „bytovek“, občas jsou nově přistavěné účelové stavby – pošty, mateřské školky apod. Jádra vesnic a městeček nejsou většinou větší měrou narušena. Co se týče vzhledu vlastních domů, ten ovšem závisí na movitosti a vkusu jejich obyvatel: často nalezneme břízolitovou šed, avšak v novější době se objevuje tendence vybavovat zvláště menší domky výrazným, svítivě jasným barevným nátěrem, což by možná nějakého překultivovaného výtvarníka pohoršilo, na mne to však působí vcelku příznivým, veselým dojmem.

Ve městech oproti tomu převažuje výstavba nová – od 50.let dále a zatlačuje do pozadí starší buržoazně městský styl, pokud se vůbec takové stavby dochovaly. (Specifickým případem jsou Teplice, ale o těch níže.) Tím se – alespoň ta větší města, která se snaží o určitou „výstavnost“, paradoxně blíží městům německým, u nichž je symbióza nového se starým dána jejich totálním ničením ve válce. Nakolik utrpěla města tohoto kraje samotnou válkou a nakolik proběhla jejich devastace až v poválečné době, nedokážu určit (v českých zemích se prakticky nebojovalo, samozřejmě byly nálety).

Po kraji je také velké množství průmyslových staveb a jsou to – na rozdíl od starých průmyslových oblastí, třeba Liebrecka či Podkrkonoší – povětšinou velké komplexy budov na okraji měst, či zcela mimo ně, někdy tvořící jakoby celá neprůstupná města. V L. třeba tamní obrovská chemička okupuje

velkou část Labského břehu a zabraňuje přístupu k němu. Na okrajích měst také vyrůstají či už vyrostly různé speditérské a výrobní haly, i nákupní střediska, i když v menší míře než okolo Prahy. V samotných centrech měst pak nalezneme často velká nákupní centra, propojené komplexy budov, dobře známé „mally“. Ty jsou také – jak jinak – oblíbeným cílem venkovanů, kteří do nich s oblibou pořádají sobotní a nedělní výlety (ani ty uvozovky jsem tam nenapsal, vždyť co jim tady zbývá...).

Tolik jsem tedy schopen napsat o Severočeském kraji povšechně. Teď již se pokusím popsat místa, která jsem navštívil. A věren svému typickému itineráři, který se takřka vždy počíná onou *Švestkovou dráhou*, zaměřím nejprve na

Most (a Litvínov)

Na Most se zmíněnou dráhou jede podle skoro celého Středohoří (tedy podél jeho západní část), která vám dělá pěknou štafáž po pravici a některé roztroušené vrchy potkáte i po levici. Než přijedete do Mostu, musíte projet Obrnicemi, nad nimiž se jednak vypíná strmý Zlatník, jednak jsou svérázným železničním uzlem mimo hlavní trať. Tedy kdysi na hlavní trati byly – vedla jimi Pražsko-Duchcovská dráha, která však svůj význam dávno ztratila, a pokud je dnes někým vzpomínána tedy pro technicko-historickou kuriozitu, jíž je úsek vedený Hlubočepským údolím pod takzvaným „Pražským Semmeringem“ jímž dráha v Praze začíná. Některé její úseky už jsou úplně mimo provoz, také část z Bíliny (prakticky už z Obrnic) do Duchcova, kterou přeřala jáma dolu Bílina, a jiné poklesly na úroveň ubohých lokálek (Podlešín – Louny) případně jen turisticky provozovaných drah (Rudná-Podlešín). Z Obrnic se přesto jezdí na pět směrů: Krátkou jednokolejnou spojkou do Mostu, ještě kratší spojkou (pův. Duchc. dráha) na tzv. výhybnu České Zlatníky, od níž až po Bílinu je hlavní severočeská tepna trojkolejná, dvojkolejnou tratí (!) na Postoloprty, která byla zdvojkolejněna zřejmě kvůli zásobování blízké elektrárny Pocerady, jednokolejnou na Louny, a pak naší Švestkovou dráhou na Lovosice. Poslední tři tratě navíc vedou po značný úsek zahrnující i jednu zastávku společně, což dává pohled na impozantní čtyřkolejné traťové těleso.

Ale i cesta onou kratičkou spojkou na Most je zajímavá; vede podél říčky Bíliny, zde už se značně umělým korytem (zřejmě výsledek korridorizace – viz výše) a okolo vesničky Chanov, nad níž se vypíná stejnojmenné sídliště, formálně už náležející Mostu.

Most má zajímavou atmosféru. Každý asi ví, že je to město kompletně nové a že z toho starého zachovali jen kostel, který na kolečkách převezli o několik (konkrétně přes osm) set metrů jinam.. Není to úplně přesné. Nový Most, který se rozkládá na jih od dopravního koridoru je víceméně na čtvercovém principu organizované město, které už není zcela moderní, neboť se začalo budovat ještě před demolicí starého Mostu v 70. letech a tak ho prorůstají straší bytovkové bloky, které na okrajích jsou lemovány modernějšími paneláky. Směrem ke kopci Hněvín je mohutná nekropole a okolo ní i domečková čtvrť. Most je vůbec na hřbitovy bohatý: další, jen velmi málo využívaný, se rozkládá na rekultivovaném pozemku poblíž přemístěného kostela – tedy víceméně na místě starého Mostu. Na tom hněvinském je ale i dost hromadných hrobů; v mostecké oblasti je a bylo mnoho dolů a průmyslových podniků a v nich v časech válek pracovali mnozí nedobrovolně (váleční zajatci apod.), a také za různých okolností, například při bombardování, umírali. Samozřejmě tento nový Most obklopují také nezbytné atributy moderních velkoměst: dálnice (i ta se na starý dopravní koridor vešla!) a všudypřítomné super-, hyper-, a superhypersupermarkety; s parkovišti a fast foody, benzínkami, a tak jak to bývá. To je prakticky v každém severočeském městě.

Na sever od dopravního koridoru, a na severozápad o města potažmo nádraží je maličký kousek starého Mostu. Není to jen onen slavný přemístěný kostel, i když ten je jeho dominantou a skutečně stojí zato – i za to, že vás památková správa nejdříve několikrát vyhodí (protože jste přišli příliš brzy, příliš pozdě, v zimě apod.) než se vám tam podaří dostat. Tento veliký a skvostný Mostecký kostel je totiž ještě spolu s jedním maličkým, původně špitálním kostelem, který se krčí hned vedle, ve správě Státního památkového ústavu, nikoli církve. A světe div se – svatý Jan se špitálem jsou na svém místě! Tvoří jediný maličký kousek, který zbyl ze starého Mostu, jeho východní okraj. A tam, k němu přesunuli ze středu města veliký halový kostel Mariánský. Přidali k němu ještě barokní sochy, kašny a sousoší z celého Mostu, takže vznikl jakýsi maličký skanzen, který vhodně doplňují ještě modernější skulptury. Skutečně ta nová kompozice původně nesousedících prvků, a staveb působí docela pěkně. Interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě je však něčím, co bere dech, a to i někomu, kdo strávil část svého života v Praze a část v Kutné Hoře! Veliký halový pozdně gotický kostel s barokním oltářem volně v prostoru, tedy nespojeným s východní stěnou, s emporou okolo *celého* kostela (tedy i na východní straně!), pod ní s řadou drobných votivních kaplí, které byly památkovým ústavem využity ke svozu menších gotických (!) oltářů a drobnějších gotických plastik z okolních kostelů celého regionu, které zřejmě vzaly též za své, a hlavně ozdobenou po celé své délce goticko-renesančními řezbami. Úžasné! Ty řezby zobrazují zřejmě úplně všechny biblické scény (ač Most a Mostecko zůstaly napořád katolické!) a až asi na dvě se mi je podařilo všechny identifikovat. Nemohl jsem si při tom nevzpomenout na pražský Emauzský cyklus. Tyto mostecké řezby nejsou ovšem organizovány na principu antiypóze jako v Emauzích a, tuším, i v Třeboni. Navíc jsou na empoře dvoje varhany, minimálně jedny funkční, slyšel jsem je hrát, v poměrně nevzhledných unifikovaných pozdně barokních hnědých a nezdobných skříních. Nástroj na mě podle zvuku činil spíše dojem továrního výrobku, ale mohu se mýlit. (Nebyly obsluhovány žádným skvělým varhaníkem.) Věž u západní strany kostela nebyla přesouvána spolu s ním, ale znovu postavena, a zdá se, že i s využitím moderních konstrukčních prvků, dle mého laického názoru možná i proto, aby sloužila jako výztuž přilehlému kostelu. Dá se na ní vystoupat a uvnitř je řada inspirativních snímků z Mostu před jeho asanací a v jejím průběhu. Avšak rozhled z věže mě zklamal. Věž není příliš vysoká, a tak se z ní nepřehlédne přes okolní vyvýšeniny až na poměrně umně nyní skryté povrchové doly. Ono mnoho bylo v okolí Mostu, jakož i jinde v kraji už rekultivováno, takže tam máme, koupaliště, rybníčky lesíky apod.

K onomu miniskanzenu přiléhá též něco, co také zázračně uniklo zkáze, a to je původní nemocnice (neslouží již svému účelu) a stále fungující firma na vatu a obvazy Rico, a tak se i na tomto, člověk by řekl, archeologickém horizontu potvrzuje staletá a tisíciletá tradice vedoucí od středověkého městského špitálu až k socialistické nemocnici. Za těmito budovami dává tušit volná plocha a zbytky závor polohu původního mosteckého nádraží.

Most má ještě jednu zvláštnost, jakou má málokteré město jeho rozsahu, a tou je tramvaj. Jde vlastně pouze o jednu tramvajovou trať, ovšem zato řádně dlouhou, s krátkou odbočkou k novému mosteckému nádraží. Prochází totiž nejen celým novým Mostem, ale překračuje i trať a koridor a po západním okraji střípku starého Mostu pokračuje dále, procházejíc (opět po koridoru) ukruťnou dobu okolo obrovského komplexu chemičky v Záluží až do sousedního Litvínova; nekončí však na jeho okraji, ale i jím prochází skoro celým až do tzv. Horního Litvínova k pěkné sídelní čtvrti nesoucí nepochybné rysy německého stavitelství a slavnému Litvínovskému hokejovému stadiónu. Má se tedy pomenší Litvínov k sousednímu dominantnímu Mostu trochu jako Jablonec k Liberci (které též spojuje elektrická dráha!) V Litvínově jsem zatím pobyl jen krátce a třeba na popis zámku Jezeří, který se nachází na jeho západním okraji, si čtenáři budou muset počkat, až ho navštívím, ale působil na mě

jednoznačně kulturním a civilizovaným dojmem. Malé centrum s kostely a nějakými těmi nezbytnými obchoďáky a pak již zmíněné domy připomínající pražské Střešovice. Navíc z konstrukce tramvajové trati, polohy smyček a vozovny jednoznačně vyplývá, že touto vymožeností disponoval původně Litvínov a Mostu ji vlastně jen půjčil. Na Litvínovském nádraží je i kolejová spojka mezi nádražními kolejemi a tramvajovou tratí, s běžnou, ručně přestavovanou a nezamčenou (!) výhybkou na straně trati tramvajové. Vskutku mě svrběly ruce a musil jsem se držet, abych neprovedl to rošťáctví a výhybku nepřestavil. (Vynahradil jsem si to v Kadani, viz níže.) Z poněkud zpustošeného Litvínovského nádraží (ale které nádraží, dnes za vlády SŽDC není zpustošené?!) se dosud jezdí na tři směry: na jih do Mostu (trať vede po stejném koridoru jako tramvaj, avšak obsluhuje ohromná kolejiště chemických závodů), na východ na Teplice (potažmo Oldřichov u Duchcova) a na východoseverovýchod, což je slavná Moldavská dráha s úvratí v Dubí, ale tou jsem zatím taky nejel – bylať tam v létě výluka a nechat se svézt na Moldavu autobusy postrádá půvab. Jedině na jihozápad, na Jirkov a Chomutov nyní už dráha nejezdí, je zaslepená hned za nádražím a těleso dráhy jsem se sledovat nepokusil. Na Chomutov se musí přes Most.

Z Mostu je se možno vydat buď na východ, resp. VSV směrem k jádru severních Čech nebo na západ k jejich okraji. My zamíříme nejdřív tam, tj. do

Chomutova (a Jirkova)

Mezi Mostem a Chomutovem je dosud umístěna největší část těžby uhlí v oblasti, ale při cestě vlakem z Mostu do Chomutova z těch ohromných dolů prakticky nic nevidíme. Ano opět koridor, tedy rovný násep provázený mladou listnatou vegetací. V Komořanech máme ještě pohled na ohromnou koksárnu, která vypadá opravdu reprezentativně pro starou průmyslovou éru, taky jsou tam zbytky původní trati, která vedla zřejmě jižněji než dnešní, ale pak až do Mostu resp., Jirkova zastávky není nic nežli tato „tajga“. Na jednom místě se z ní otevírá na jih od trati pohled na ohromné koupaliště, zatopený oprám dolu.

Jirkov prakticky srůstá s Chomutovem, je s ním propojen několika trolejbusovými linkami a jeden od druhého je k nepoznání, neboť jsou to paneláky, paneláky a zase paneláky. Ale v jádru Chomutova přesto leží maličké staré město – a je kouzelné. Nevelké náměstí – asi takové jako v běžných provinčních českých městech se třemi kostely a kromě Jezuitského barokního lunetového, jsou všechny velmi neobvyklé. Městský kostel je pravděpodobně renesanční, nebo velmi pozdně gotický a vypadá jako zmenšenina kostelu v Mostě: I zde najdeme emporu s řezbami, ovšem presbytář skoro není, je jen malinká gotická žebrová apsida s vtěsnaným oltářem. Celkový dojem úchvatný. A nejstarší je kostel, jenž byl původně součástí komendy Německých rytířů, dnes městského úřadu, pročež je nepřístupný krom vybraných hodin (ale nedělní odpoledne podle Chomutovských radních evidentně nepatří k časům vhodným k otevření muzea). Popisuji tedy pouze vnější dojem, ale i ten je mocný. Ranně gotická loď kostela vystupuje z masy původní tvrze tak trochu jako kaple Všetech Svatých na Pražském hradě a může být i asi stejně veliká. Zevně je nezdobená, z omšelého kamene s cihlovými prvky. Pod katedrálními okny ovšem zbývá ještě dost vysoký prostor pro niky a v nich, ano skutečně i jeden celý dům! Čili bývaly u presbytáře kostela k němu přilehlé kupecké boudy a jedna zůstala, přetransformovavši se na dům!

Kromě toho bývala v Chomutově i jedna z nejvýznamnějších Jezuitských kolejí. Ta, aspoň co se týče budov, nezanikla a vytváří malé „městečko“ přiléhající k Jezuitskému kostelu. Dnes v nich sídlí

především velická knihovna a jiné kulturní instituce, které se těší i velice pěkně upravenou přední zahradou ve stylu miniaturního francouzského parku.

Ještě dále na západ od Chomutova, již na úpatí Doupovských hor a tedy u vstupu do rozježených, rozjitřených a pustých Sudet leží velmi historické město

Kadaň

kteřé jsem zatím prošel jen zběžně. Neleží přímo na hlavní trati, jež pokračuje dále na Karlovy Vary a Cheb, ale na odbočce, která byla původně tratí na Doupov a dosud tam, alespoň podle mapy vede. Nyní se ovšem, a to jen turisticky, využívá jen její druhá větev, která se stáčí opět do vnitrozemí na Podbořany. Kadaň má poměrně velké historické jádro, rozkládající se na poměrně rozsáhlém čtverci s oáskem vyběhající na západ na severním břehu Ohře. Na ně pak však ještě navazují obytné čtvrti složené z domků a menších paneláček, jež se vinou mezi pahorky a kopci, které se již u Kadaně začínají zvedat a činí celkový obraz města nepřehledným. Na západ od města pak, pod Křížovou horou, na kterou nepochybně kdysi vedla křížová cesta nyní uchovaná jen ve fragmentech, zato však fragmentech velice cenných, neboť ty asi dvě dochované kaple obsahují renesanční figurální plastiky, se usadil, tuším, dominikánský klášter se ztepilým pozdně gotickým kostelem, do něhož jsem však také nepronikl, neboť je to nyní diecézní muzeum, ovšem muzeum onoho debilního prohlídkového typu, kam vás pustí jen v určenou hodinu a s průvodcem.

V samotném městě je veliký městský kostel, barokní hala, který je zajímavý tím, že se dá ze všech čtyř stran obejít a poměrně velké děkanství, zřejmě s vnitřní gotickou kaplí je až za ním v uličce přiléhající k parkánu. Kadaň má totiž z velké části zachovány městské hradby, na jižní a východní straně, na východní straně dokonce s parkánem, v němž se nyní ovšem nalézají další stavby. Skrz tyto východní hradby vede i proslulá kadaňská Katovská ulička - opravdu jen pro jednoho - kterou prý směl ke své katovně procházet pouze kat, nyní ovšem velice malebné a romantické zákoutí. Na protilehlé straně údolíčka pod parkánem, kudy nyní vede silnice se zdvíhá ještě jeden kostel, jehož stáří ani dedikaci jsem nedokázal zjistit ani podle barokních soch před ním umístěných, s budovou sirotčince z devatenáctého století, v níž nyní sídlí kněžský domov.

Na jižní straně je pod hradbami poměrně rozsáhlá proluka, určitě po demolcích, a za ní už jen jedna historická ulice s uchovanou zástavbou jen po jedné straně, končící nyní právě rekonstruovaným špitálním kostelem, a dále už je Ohře s jezem, v létě obvykle plná kánoí a příjemného vodáckého ruchu. Na jejím břehu je umístěna replika pražského orloje, tedy spíše jeho mechaniky, neboť ten novější bádání přisuzuje mistru Mikulášovi z Kadaně. Co v těchto místech bylo však demolováno, není ovšem těžké uhodnout – nepochybně to byl židovský „štetl“, který často sousedil ve městech se špitálem, vytvářejíc takto společně s ním chudinskou čtvrť. Na severní a severozápadní straně pak pokračuje za hradbami běžná městská zástavba ještě s několika malými kostely, které dnes slouží různým církvím.

Lokální trať probíhá na východ od města a jsou na ní dvě nádraží. Klasické, velké nádraží je na severovýchod od města a s vazbou na autobusové nádraží, slouží spíše sídlištním částem. Za ním však probíhá mohutná dvojkolejná trať, která vede z nádraží Kadaň-Prunéřov (na hlavní trati) samostatně a směřuje k veliké elektrárně EPRU I, na východ od města. Lokálka však pokračuje dále na jih a tam, poblíž historické části města je ještě jedno nádražíčko, na něž se srdce směje. Je to vskutku nádraží a nikoli zastávka, neboť má dvě dopravní koleje a vlečkovou kolej, ale vše se skutečně

využívá. Vlaky českých drah od hlavní trati totiž, na rozdíl od výletních, které pokračují dále, končí právě na tomto nádražičku, a protože zde v létě bývá poměrně hustý provoz, musí se vykřížovat právě s oněmi výletními motoráčky. Mnohý řádný vlak se tedy musí z hlavní koleje „uhnout“ a vyčkat svého pravidelného obratu na vedlejší koleji. Dělá se to zpravidla jen přes jednu výhybku (nástupištěátko je stejně až za ní, směrem do trati), která je ručně házená a zamykaná a musí to pochopitelně udělat průvodčí, neboť tam nikdo jiný od drah, kromě strojvůdce, není. A tak, když jsem viděl maličkou průvodčí, jak si to hasí s klíči od dopravní budovičky, neodolal jsem a dvorně jsem nabídl pomoc (pro ty, kdo to nikdy nedělali: koule od výhybky váží asi dvacet kilo, protože je protiváhou vůči váze přesouvaných jazyků a ta také není malá).

Dále už uvedeným směrem pokračovat nebudeme, neboť, jak jsme již uvedli, bychom se dostali do jiného kraje, tajemných a vyprázdněných Sudet, a to hned do jejich nejpustší a nejtajemnější části, na Doupovsko. Ale dostanu-li se tam, kdy také o tom napíši. Musíme se tedy vrátit z Mostu a vyrazit z něho severovýchodním směrem, do srdce Severočeské pánve. Tam by logickou první zastávkou byla Bílina, lázeňské město, v západní výspě Středohoří, kterou jsem však ještě nenavštívil, a tak o ní budu muset napsat až někdy příště. Bílina je také obklopena ohromnými doly – jeden z největších povrchových lomů nese její jméno a rozkládá se na severozápad o města, mezi Bílinou a Duchcovem; skoro přímo na sever leží Bílinská elektrárna, a na jihovýchod od města jsou zase velké elektrárenské a jiné výsypky. Zato jsem byl v Duchcově

Duchcov

je město poměrně malé, avšak s bohatou historií. Vyvinulo se, podobně jako sousední Teplice, původně z poddanského městečka. A nikdy se nemohlo rovnat svému mocnějšímu a bohatému sousedu z druhé strany, městu Most. Ale osud je nevyzpytatelný: Veliký středověký Most již není, nezůstal z něho příslovečně „kámen na kameni“, zatímco Duchcov zde stále stojí. Obrovský oprám dolu Bílina se připlížil až k jeho západnímu okraji, a snad mělo město jeden čas i namále, nakonec mu však byl donuceno upustit do chřtánu jako obětinu jen část zámecké zahrady s cenným barokním pavilónem...

Duchcov je město dosti kuriózního tvaru. Na víceméně pravidelné historické jádro tvaru zaobleného obdélníku se čtvercovým náměstím při jeho západním konci navazuje jednak jihovýchodním směrem pravidelná městská a víceméně skromná uliční zástavba (nejspíše dělnická čtvrť) na západě ohraničená tratí – dnes pouze vlečkou a kdysi zřejmě velikým a výstavným nádražím, které se zřejmě již začalo bourat; díky přeložce trati se totiž ocitlo toto kdysi cílové nádraží *Pražsko-duchcovské dráhy* zcela mimo hlavní trať a dnes tam již žádné vlaky nejezdí. Koleje jsou také směrem na jih, ku Praze, hned za slavným *Duchcovským viaduktem* (ano, tím proslaveným díky krvavému střetnutí prvorepublikové policie s demonstrujícími horníky; mimochodem, ač viadukt dosud stojí, žádná deska na něm umístěna není!) přerušeny územím dolu Bílina, nyní už převážně zde rekultivovaným. Na východě tedy ohraničuje Duchcov dráha, dále na jih a také na západ se rozvíjet nemohlo, neboť tam byl – a je – důl. Zbýval tedy sever a severozápad, vlastně jenom severozápad, neboť severovýchodní čtvrtinu dnešního městského perimetru vyplňuje nyní dosti velké jezero – býval zde také poměrně veliký důl. Malé Duchcovské paneláčky se tedy musely směřovat na opačnou stranu od centra, na sever od zámeckého parku. Onen „perimetr“, o němž jsem se zmínil, je pak poměrně dobře vymezen – dnes – celou řadou drobných pískových jezírek, která, ač dnes jsou velmi vhodnou rekreační zónou, jsou nepochybně pozůstatky spousty malých dolů a těžebních jam, jimiž býval,

alespoň dle starých plánů a fotografií Duchcov úplně prošpikován. Nerozuměl jsem tomu příliš, ale podle údajů a map z městského muzea Duchcovem procházela jako nějaká zmuchlaná stuha linie východu uhelných slojí, na níž se postupně odkrýval jeden důl za druhým, a ty většinou po sobě zanechaly právě podobné prázdné prostory. Má tedy Duchcov celkově tvar jakési osmičky, nebo hmyzího těla. Ve spojovacím bodě uprostřed, který se nalézá na sever od městského centra, pak stojí několik skutečně výstavných budov, z nichž budova městského gymnázia s poměrně velkou zahradou je asi nejhezčí. Hned vedle je také pěkný evangelický (luteránský) kostel s vysokou věží. Dnes slouží – jako většina původně německých luterských kostelů v oblasti – Československé církvi, známe svým paběrkováním na svatostáncích vyhnaných nebo vybitých: ve vnitrozemí většinou po druhé válce „arizovala“ synagogy, zde se jí nabízela celá řada velikých, moderních a výstavných německých kostelů. O tento kostel se tato církev aspoň stará – ale o jiné.... Ještě o tom bude řeč. Poblíž tohoto kostela je také malý park (asi původně uprostřed spíše vilové zástavby, ze které však nyní zůstala jen jedna strana. A v něm hezký romantický pomník Walthera von der Vogelweide. Měl namále. Po válce byl jako ideologicky nevhodný odstraněn, ale naštěstí přežil v depozitáři. Na své původní místo byl instalován až v posledních letech, a to ještě za mírného nátlaku německých vysídlenců.

V rámci samotného historického jádra jsou domy také převážně skromné, částečně i sešlé vlivem obecných faktorů. Je dochován kousek opevnění s hezkou severní bránou. A na severovýchodním konci městského jádra, nyní u velkého rybníka stojí malý barokní hřbitovní kostel, nyní už s parkem místo hřbitova, a tak velká deska hlásá, že tam byl pohřben asi nejslavnější, byť částečně nedobrovolný obyvatel Duchcova, Giacomo Casanova. Giacomo Casanova samozřejmě bydlel na zámku, ale ten i s celou zámeckou zahradou jsem si nechal na nějakou příští návštěvu. Svým průčelím hledí zámek na Duchcovské náměstí, které se mi moc nelíbilo. Přitom nebylo zasaženo žádnými komunistickými dostavbami, jak to po krajích českých často bývá, jenom je takové nějaké – ošuntělé. A také jsou jeho domy na ně trochu moc vysoké, neboť náměstí není velké a nepůsobí dojmem volného prostoru. Západní stranu zaujímá zámek a vedle něj veliký, hřmotný, dvouvěžový barokní kostel, evidentně postavený současně se zámkem a ve stejném stylu (jako je tomu třeba v Jaroměřicích). Čekal jsem tedy odpovídající interiér s barokním mobiliářem, ale jaké bylo mé překvapení, když jsem do kostela vešel! Kostel vypadá jako deset dní po válce. Mobiliář žádný, pouze začernalé a zašedlé zdi, prach a špína, žádný oltář, žádné lavice, ani v rozbitém stavu, zato místy rozkopaná podlaha. Místo děsivé a zoufalé na pohled.

Nedaleko od Duchcova severozápadním směrem leží proslavený Osecký klášter. Jak nyní vypadá, vám nepovím, neboť jsem tam zatím nebyl. Do Duchcova jsem totiž přibyl ze severního směru poměrně zajímavou cestou pustými rovinatými loučkami a hájíčky, posléze okolo (také skoro pustého) golfového hřiště a úplně nakonec již důlní krajinou se zrušenými vlečkami doly a viadukty, cestou, během níž mě skoro pořád provázeli dravci v tichém povětří z místa rovněž zajímavého, totiž z **Hrobu**

Hrob

je jedno z řetízku městeček, která vroubí jižní úpatí Krušných Hor, a jimiž jsou (od západu na východ) - Jiřetín, Litvínov, Osek, Háj, Hrob, Dubí a Krupka; úplně na západě pak Jirkov, který však prakticky splývá s Chomutovem a na východě pak se dostáváme do těsné blízkosti Ústí nad Labem a Krušné Hory tam tuším už přecházejí v tzv. Děčínský sněžník.

Hrob je poměrně hezké městečko; samozřejmě, poznamenané celkovou severočeskou atmosférou, tudíž hodně silnic, určitá neuzavřenost a neuspořádanost, ale uchovalo si své malé náměstíčko a s (katolickým) kostelem malým zámečkem a protireformačními památkami v podobě katolických sousoší. Proč tento konfesní charakter tak zdůrazňují? Protože ta největší cennost leží od vlastního městského jádérka kousek na severovýchod a je jím zříčený kostel, vlastně jen vykopané základy kostela, které, protože byly vykopány v určité hloubce, tvoří trošku dojem malého amfiteátru. A jsou to základy kostela, o kterém by se dalo tvrdit, že způsobil třicetiletou válku. Ano, i průměrní znalci historie vědí, že to byly právě evangelické kostely v Broumově a Hrobu, které dali jejich patronátní páni – opati z Broumova a Oseka, svým evangelickým poddaným zavřít (zde v Hrobu dokonce s asistencí vojska; hornické obyvatelstvo Hrobu bylo takřka výlučně protestantského vyznání) a podnítili tím protestantské pány vedené hrabětem Thurnem, aby přikročili k akci, které se poté začalo říkat třetí pražská defenestrace. Místo samo bylo po dlouhou dobu zcela zapomenuté a objeven byl tento kostel až na sklonku devatenáctého století. Nedlouho poté byl postaven na východním okraji hrobu nádherný, velký protestantský kostel z černého kamene, působící díky tomu černému kameni romanticky a trochu i hrůzostrašně, ve velmi dekorativním stylu jistě poplatném saské/německé secesi. Stavby byla financována ze Saska a nepochybně sloužil po těch několik let od jeho postavení do vzniku republiky německým věřícím. Po druhé světové válce se dostal tento svatostánek do rukou Československé církve, ale jeho současný stav není dobrý. Stěžuje s na to i informační tabule u kostela umístěná, postavená tuším městem, nebo snad památkovou péčí, takže to vzbuzuje otázku: Je Československá církev husitská ještě dnes natolik československá, čili nacionální, a tak málo husitská, potažmo protestantská, aby si nevážila památky význačné pro celé dějiny protestantismu? Anebo za to může jen všeobecný rozklad a neschopnost? Obdobný kostel v takřka sousedním Duchcově funguje a dokonce jsou tam nějakí průvodci, kteří vybírají vstupné a pouštějí na věž. Ještě bych chtěl říci, že na tomto místě jsem zalitoval, že nefotím, respektive nemám vybavení, které by aspoň mému mobilu umožnilo uchovat aspoň jakýs takýs obrázek tohoto místa (a třeba je zprostředkovat i čtenářům tohoto textu). Působí totiž opravdu sugestivně. Tak snad to budete třeba moci najít aspoň na Google Earth.

Zmínil jsem v předchozím odstavci celou řadu městeček; z nich jsem kromě Hrobu byl zatím jenom krátce v Litvínově (viz výše) a v Krupce.

Krupka

splývá nyní se sousedním Bohosudovem v jakési dvojměstí, a protože to pohltilo ještě několik sousedních vesnic a průmyslovou zástavbou se natáhlo směrem na jih k nádraží na hlavní trati, které je nyní také jediným „přístavištěm“ pro cestu do Krupky, neboť severněji ležící a centrem Bohosudova i Krupky procházející tzv. *Kozí dráha* (Oldřichov u Duchcova – Děčín) je nyní už beznadějně zavřená a těleso dráhy utěšeně zarůstá, vytváří celek docela slušnou aglomeraci. Navíc na kraj Teplic (které zase již prakticky pohltily sousední Dubí) je to odtud také, co by kamenem dohodil (asi kilometr a půl). Severní Čechy jsou prostě hustě zalidněné.

Krupka je typické krušnohorské hornické městečko, jakož saský ráz ani nelze skrýt, zčásti již vemknuté do horského údolí, se třemi bělostnými pozdně gotickými kostely neb kaplemi a hradem. Dále samozřejmě náměstím a radnicí a sloupem (nedávno ho vyvrátil nějaký bujarý nákladák, ale už se opravuje) a ostatními běžnými městskými atributy. Ovšem ze všeho toho, co jsem vyjmenoval je přístupný jenom hrad, a to proto, že to je zříčenina – sice dost velká a s poměrně velkou masou

zachovaného zdiva prozrazující jeho bývalý značný rozsah, a sídlí na ní restaurace, což je kšeft a ten by zavírat byla škoda, ne? A to jsem byl v Krupce uprostřed léta, tedy ve vrcholné turistické sezóně. Ještě je taky v Krupce nějaké hasičské muzeum, či co. Krčí se hned vedle nádherného, velkého gotického děkanského kostela, ale klíče tam od kostela nemají a netuší, kdo by je mohl mít. Na kostelech není jediná zmínka o bohoslužbách, prohlídkách či jiném jejich využití. Všechny jsou (aspoň zevně) opravené a přímo září, jen u prostředního, menšího kostelíka na rozcestí neznámé dedikace (vypadá jako špitální, mohla by to tedy být *Johanniskirche*), si nejsem, zcela jist stavem vnitřního vybavení.

Největší, děkanský kostel na poněkud stísněném ale krásném náměstí je architektonicky pozoruhodný: Pozdně gotická loď se stejně vysokým presbytářem – více se z vnějšku poznat nedá, nebo díky nedostatku místa k němu na horním i dolním koci přiléhají další domy. Uchovala se na něm – kupodivu! – pamětní deska jistého německého očního lékaře a profesora medicíny umístěná sem za války, takže člověk tak úplně neví, v jakém vztahu k tehdejším mocipánům zmíněný pan profesor byl. Když však vystoupáme na protější hradní návrší, objeví se při pohledu shůry ještě další, příčná loď, z náměstí pohledu zcela skrytá a rovněž gotická. Musí to být podivuhodný vnitřní prostor, ale zdá se, že v severních Čechách o takovéhle věci nikdo nejví zájem: „*Opravíme to, poněvadž na to máme v rozpočtu z evropských fondů položku, a vyfotíme to a dáme na internet, udělá nám to hezký imidž. Ale nějaké prohlídky? To bysme museli platit průvodce, či co, a kdo o to vůbec stojí.*“ V Krupce je také dokonce informační centrum – aspoň podle nápisu - ale je rovněž pusté beze známky o jakýchkoli provozních hodinách. Nuže – vysvětlete si to, jak umíte.

Nepatrně informací získá pocestný alespoň o překrásném (hřbitovním) kostele svaté Anny, který se vypíná na takovém malém ostrohu, takže je zdaleka od Bohosudovské strany vidět, a to protože se právě (z evropských fondů :-D) opravuje. Má v něm být údajně překrásná sklípková klenba a je to doopravdy příjemné, proteplené místo. Silný duchovní kontrast vůči jedinému kostelnímu komplexu, který je v tomto dvojměstí provozu, Bohosudovské bazilice. Ta je otevřená a konají se tam i poutě. Já tam zažil mohutnou lužickosrbskou pouť, ale místo na mně působilo zoufale. Je to klasické poutní místo, mariánské, a systematicky budované již od předbělohorských dob jako opora protireformační ideologie. (Podobným způsobem byla také už v předbělohorské době zneužita „nalezením“ tzv. paládia Stará Boleslav, ale ta díky duchovnímu fundamentu, který v ní skutečně je, se nedala tak snadno zlomit a uchovala si své duchovní poklady. Takže Bohosudovská bazilika je barokní ratejna s ohromnými oltáři, snad ne úplně nevkusnými, ale jako celek působí depresivně. Okolo je poutnický ambit s tuším jen pěti (rozhodně lichý počet) kaplemi, které opět tradičně jsou dedikacemi různých sousedních měst nebo šlechticů. Kunsthistoricky je to asi zajímavé, ale ze všech těch kaplí kouká prvoplánová rekatolizační ideologie jako šídlo z pytle; všude nějaký ten zázračný obrázek, nebo obrácení zpupného luterána... Ve vedlejší budově je Bohosudovské biskupské gymnázium, které Jezuité, kteří zde kupodivu i při své nečetnosti opět působí na jednom z mála svých bývalých míst, udržují jen se značnými těžkostmi. A vlastně se ani nedivím. Nejsem apriorním nepřitelem církevních škol; jsou-li vedeny s dostatečnou velkomyslností, mohou svým studentům otevřít kulturní obzory, které jinak nejsou běžně dostupné. Avšak zde v tomto kraji? Jaký může být zájem místních lidí na nějaké kultuře, natožpak ještě katolicky zabarvené? Zdejší mládež včetně té nejvelkoměstější, ústecké má jediný zájem: prosadit se a vydělat peníze. Sdostatek jsem se s nimi najezdil vlaky a autobusy, abych to z jejich vzájemných hovorů poznal.

Ale abych Bohosudov zcela nepomluvil – mají tam hned u kostela velice příjemnou cukrárnu.

Severní Čechy jsou skutečně velmi hustě zalidněné – viděli jsme před chvílí, že Krupka splývá s několika sousedními sídly. S Teplicemi, velikým to stále městem, Krupka/Bohosudov na rozdíl od sousedního Dubí zatím nesplynula, ale je to z ní tam, co by kamenem dohodil. Zamiřme tedy právě tam.

Teplice

byly skoro až do začátku devatenáctého století maličkým poddanským městečkem, podléhajícím místnímu (prastarému, ale též malému) ženskému klášteru, tuším Benediktinského řádu. (Nestihl jsem ho v Teplicích zatím navštívit ☹). Pak ale náhle prosluly coby lázně (lázeňství prožívalo od barokní doby trvalý vzestup a bylo v oné době velmi populární – nejprve v šlechtických kruzích, v devatenáctém století postupně i mezi měšťany), takže v nich dokonce Beethoven premiéroval jednu ze svých symfonií. I dnes tam působí orchestr, a také tam třeba vznikl barokní soubor Musica Florea, ale abych pravdu řekl, ani po těch jsem v Teplicích žádné stopy nenašel – nebyl jsem zřejmě na těch správných místech.

Zdali se Teplice honosí lázeňskou slávou oprávněně, nedokážu posoudit; co vím, žádná „Teplická voda“ se běžně na trhu ani v lékárnách nedostane, na rozdíl od v sousedství „čepované“ Bílinské kyselky. Rozhodně se však na lázeňskou tradici snaží navazovat. Sám jsem – trochu nedopatřením – do nich přibyl napoprvé na otvírací den lázeňské sezóny, což byl strašlivý, po celém centru a hlavně v parcích se rozlézající Strassenfest, před nímž a jeho hlukem nebylo úniku. Ono asi mají „lázeňská“ města k něčemu podobnému sklon: musel jsem projíždět Karlovými Vary v době, kdy se tam konal filmový festival a bylo to skoro stejně hrozné – akorát toho kraválu na ulicích bylo míň.

Abychom ale pochopili současné Teplice, musíme si uvědomit, čím město prošlo právě v těch dvou minulých stoletích. u pouhého lázeňství totiž nezůstalo, ale město se stalo v průběhu 19. století jedním z největších industriálních centrech v oblasti. Takže všude rostou ohromné fabriky (některé v blízkém okolí ještě pracují), šíří se typická městská zástavba, spíše německého stylu, která převrstvuje i původní městské centrum, rostou nové čtvrtě, staví se kostely, ohromná synagoga (ta už dnes není, nepřežila Němce a válku, čímž krásně uvolnila prostor pro dnešní developery a na velice výhodném místě, na výšince, takřka uprostřed města!). Mnoho z onoho velkokapitálu, který do Teplic tolik investoval, bylo právě židovského. To jsem se dozvěděl na výstavě věnované židovským Teplicím – jak příhodně – ve vyprázdněném a opuštěném, jak jinak, bývalém luteránském, cihlovém kostele, který stál a stále stojí na výšince hned vedle synagogy. Možná se sem průmysl koncentroval i proto, že v bezprostředním sousedství města nebyly (a nejsou) žádné doly a nehrozilo tudíž, že by musily být podniky kvůli pokračování těžby brzy zbourány, přitom však město leží v oblasti těžby a s přísunem uhlí, především po hlavní tepně uhelné dopravy v 19. století, Ústecko-**Teplické** dráze, nebyl sebemenší problém. Nepochybně se během 19. století staly Teplice z (víceméně internacionálního, francouzskou kulturou nasáknutého) lázeňského městečka německým (nebo německo-židovským) industriálním velkoměstem. Tentýž charakter si samozřejmě udržely ještě za první republiky. Připomíná ho třeba velice honosná hala hlavního teplického nádraží, které je jinak právé a pro dopravní účely i dnes nedostačující, protože při sebemenší výluce zpožďuje všechny vlaky od Ústí po Cheb; je vymalovaná secesními sgrafity a má – považte – krytý „kočárový“ příjezd, což je vymoženost, kterou je jinak vidět jen u pražského Rudolfinu (a zřejmě tam byla instalována ne kvůli umělcům, jimž patří Rudolfinum dnes, ale kvůli poslancům, jimž patřilo za Rakouska).

Z toho, co jsem právě napsal, tuší už asi každý, co se s Teplicemi stalo po válce. Odsun, pochopitelně. Nevím a nedokáži si ani představit, jak vypadalo město po něm, ale muselo to být strašné. Do vakua vzniklého odsunem se pochopitelně stahovaly nejslabší a nejpochybnější vrstvy obyvatelstva a na tom se i v nejnovější době mnoho nezměnilo. Dnes jsou městské činžáky teplického centra obývány rodinami převážně romskými, asijskými, ukrajinskými i českými a všem je společný nízký sociální a kulturní standard, ovšem s jednou výjimkou – Teplice si oblíbily v nejnovější době, bůhvíproč, také bohaté arabské rodiny, takže některé části lázeňské zóny přímo překypují nápisy v arabštině a obchody orientovanými na tuto specifickou klientelu. Rohlík v neděli v Teplicích prakticky nedostanete. „hallal food“ však ano, a na automatech si ovšem také zahrát můžete.

Ještě jsem však Teplice pořádně nepopsal. Není to úplně snadné; jednak je to město velké, a já ho neprošel zdaleka celé, jednak je poněkud nepřehledné. Rozkládá se na několika návrších (a vyplňuje pochopitelně také údolí mezi nimi). V údolíčku říčky Bystřice se pak nalézá většina lázeňských domů a na ně navazujících parků. Zbytek centra pak tvoří zmíněná městská zástavba, ovšem nikterak pravoúhlá - ulice na sebe v Teplicích navazují v nejroztodivnějších úhlech – a v jiných částech města jsou pak i velké a krásné vily. A ani Teplicům nechybí věnec okolních sídlišť. To všechno (a ještě sousední Dubí, Řetenice a pár dalších lokalit) spojuje městská doprava, jejíž páteří jsou v Teplicích (stejně jako v dalších severočeských městech – Ústí a Chomutově) trolejbusy. Mám ale pocit, že udržovat trolejbusovou síť se dnešní politice města moc nechce, a bývají tedy v mnohých úsecích nahrazovány autobusy.

Tím je můj popis severních Čech prakticky u konce. Dále na východ od Teplic se rozkládá rozsáhlá městská aglomerace krajského Ústí, které jsem ovšemže navštívil a dokonce navštěvoval skoro pravidelně, ale přesto si ho zatím netroufám popsat: Je to obrovský spletenec především fabrik, s vymizelým městským centrem- okolo starobylého gotického halového kostela se rozkládá obchodní mall, hlavní náměstí modernizované asi už komunisty, před hlavním nádražím (které je také prťavé - pět dopravních kolejí a jedem malý šturcík na mašinu!, nicméně provozu do mnoha směrů kupodivu stačí – jistěže pouze osobnímu, mohutné proudy nákladní dopravy zachycuje především Ústí-západ a Ústí sever, částečně i Ústí-Střekov na druhém břehu Labe.) pietní metr kolejí z bývalé tramvaje! (Skoro by člověk řekl, že tramvaje byly symbolem německé civilizovanosti a kultury!). Sídelní kaše lemovaná bílými sídlišti a dominovaná krásnou Mariánskou skálou hned nad nádražím a hradem Střekov (s restaurací Wagner! ☺) na druhém břehu Labe kousek proti proudu. Ovšem pod Střekovem další hrůza: tzv. Masarykova zdymadla (což znamená postavená Čechy po první válce), v podstatě malá přepraha. Jinak spousta krásných vil (evidentně německé provenience) a ohyzdných domů české poválečné provenience. Ale to je jen první dojem, Ústí jsem zdaleka celé neprošel.

Mezi Ústím a Teplicemi je ještě malé městečko Chabařovice, kde jsem zatím také nebyl; je to město historické, podle mapy i s jistým malým muzeem, dnes však kupodivu hůře dostupné: Standardním nádražím vybudovaným za komunistů na tzv. Chabařovické přeložce (odklonu trati, již by jinak přerušil ohromný důl Milada, který schramstnul mj. i historickou lokalitu bojiště bitvy u Ústí z husitských dob), dnes vlaky osobní dopravy jen projíždějí, nestaví ani osobáky. Proč, je mi záhadou.

K popisu severních Čech by jistě patřil i popis Děčína, nepochybně zajímavého města s velkým zámkem a dokonce divadlem, které nemá stagionovitý charakter, ten jsem ale zatím navštívil také jen letmo. Ústí, Chabařovice a Děčín, i ostatní místa, o kterých jsem se zmínil dříve, a jež jsem dosud

nenavštívil, ponechávám spolu s popisem východní části Středohoří (např. Úštěka) do „dalšího dílu“ tohoto putování, kterého se ovšem také nemusíte dočkat; kdoví kde budu letos v létě....